

СЪЮЗ НА СЪДИИТЕ В БЪЛГАРИЯ

СТАНОВИЩЕ по конституционно дело № 1 / 99 година

по повод искането на Главния прокурор на Република България
за обявяване противоконституционност на редица текстове
от Наказателно-процесуалния кодекс

I. Относно разпоредби във връзка с чл. 127, т. 1 от Конституцията:

В искането се поддържа, че прокуратурата е единствено оправомощена да образува предварително производство и да повдига обвинение. Поради това разпоредбите от НПК, които възлагат и на органите на разследването такива правомощия, следва да бъдат обявени за противоконституционни.

Намираме искането за неоснователно по следните съображения:

Конституцията на Република България не регламентира изключително правомощие на прокурорската институция във връзка с образуването на предварителното производство.

В действащото законодателство, практика и правна доктрина е безспорно, че предварително производство се образува, когато са налице законен повод и достатъчно данни за извършено престъпление. Всички обстоятелства във връзка с конкретното деяние, предмет на производството, подлежат на установяване по съответния ред в хода на процеса.

Моментът на образуване на предварителното производство и моментът на повдигане на обвинението обаче никога не съвпадат, дори когато извършителят на престъплението е известен. Необходими са определени действия по разследването, които да доведат до повдигане на обвинението и това става винаги в един по-късен момент след образуване на производството.

Според разпоредбата на чл. 192, ал. 1 НПК прокуратурата образува предварителното производство. Алинея 2 на същия текст предоставя такава правомощие и на следователя при изрично регламентираното изискване веднага да уведоми прокурора като орган на ръководство и надзор по отношение работата на разследващите органи. Това решение на законодателя цели единствено оперативност и нормално протичане на процеса и не поражда никакви съмнения за съответствие с нормите на Конституцията.

2. Аналогични са съображенията и относно твърдението за противоконституционност на разпоредбите на НПК, предоставящи възможност на органите по разследване да **повдигат обвинение.**

Основният закон оправомощава прокуратурата да привлича към отговорност лица, извършили престъпления и да поддържа обвинението по наказателни дела от общ характер /чл.127, т. 1/.

В рамките на предмета на настоящето дело е необходимо да се изясни точният смисъл на този регламент. Това може да се направи единствено във връзка с тълкуване и на другите разпоредби на Конституцията относно уредбата в основния закон на тази част от дейността на съдебната власт.

Така съгласно чл. 128 предварителното производство по наказателни дела се осъществява от следствените органи. Това означава, че тези органи извършват всички действия в досъдебната фаза на процеса - процесуални действия, следствени действия, повдигане на обвинение, изменение на обвинение, предявяване на ново обвинение, предявяване на разследването и др.

Налага се изводът, че Конституцията от 1991 година възприема по-модерното разбиране, че **извършителят на престъпление се привлича към отговорност от прокуратурата, за да отговаря пред съда. Съдът е единственият държавен орган, оправомощен да се произнесе окончателно по въпросите за виновността и наказанието, като с осъдителната присъда реализира наказателната отговорност на виновния извършител.**

Повдигането на обвинението по реда на чл. 207, ал. 1 НПК на предварителното производство е едно от действията, извършвани от органите на разследване в досъдебната фаза на процеса. То конституира процесуалната фигура на обвиняемия, с която са свързани както мерки на процесуална принуда, така и дейности за реализиране на правото на защита. Следват редица процесуални действия, целящи установяване на обективната истина и достигане до решението дали производството да се прекрати или обвиняемият да бъде привлечен от прокурора към отговорност пред съда.

Различно от това разбиране на разпоредбата на чл. 127, ал. 1 от Конституцията не би се вписало в идеята на законодателя за нормалното протичане на предварителното производство. Противното разбиране би означавало да се приеме, че органите на разследване извършват само оперативни действия за изясняване на различни следствени версии, събират доказателствен материал, но когато трябва да се повдигне обвинение, изпращат делото на прокурора. Същото би следвало да правят и при всяко изменение на обвинението, предявяване на обвинението и пр.

Подобно виждане е абсолютно несъвместимо с оперативността и бързината, с които трябва да се извърши разследването. То никога не е било в основата на доктрината ни и наказателната ни практика. Подобен аналог не се открива и в нито една съвременна правна система.

И в крайна сметка особено съществено в случая е, че органите на разследване действуват под ръководството и надзора на прокурора /чл. 176 НПК/. Това означава, че прокурорът може да дава задължителни указания, да отменя необосновани и незаконосъобразни решения на тези органи, в т.ч. и по повдигане и изменение на обвинението. По този начин НПК гарантира постигането на бързина и оперативност на разследването - от една страна, и положението на прокурора като доминираща, ръководеща фигура в досъдебното производство - от друга. Следствените органи разследват за прокурора, подготвят решението му за по-нататъшното развитие на процеса, като извършват това под неговото ръководство и надзор, а след приключване на

разследването прокурорът е този, който решава въпроса за реализиране пред съда на наказателната отговорност на извършителя на престъплението.

II. Относно разпоредби във връзка с чл. 128 от Конституцията:

В искането на Главния прокурор се твърди противоконституционност на текстовете от НПК, които визират извършване на разследване от органи на дознанието с аргумента, че те не са следствени органи по смисъла на чл. 128 от Конституцията.

По тази част от искането могат да се изложат следните съображения:

Принципно разбиране на законодателя в НПК е, че следствените органи задължително извършват предварително разследване само в случаите на чл. 195, ал. I и ал. II НПК. По останалите дела разследването се извършва от органи на дознанието /помощник-следователи/.

Помощник-следователите действуват под прякото и непосредствено ръководство и контрол на следователите и на прокурора. Те образуват дознание и привличат в качеството на обвиняем по нареждане на следователя /чл. 230, ал. I НПК/. В неотложни случаи могат да извършат тези действия самостоятелно, но в срок до 24 часа са длъжни да уведомят следователя и прокурора. Така последните встъпват в контролните си правомощия и могат да отменят незаконосъобразните действия на помощник-следователите. Мярката за неотклонение по тези производства също се определя със съгласието на следователя или прокурора. Помощник-следователите са длъжни да изпълняват указанията на следователя. Цялостната регламентация на тези правомощия на органите на дознанието и техните процесуални взаимоотношения със следователя и прокурора са регламентирани в разпоредбите на чл. 230 НПК.

Очевидно е, че НПК възлага по-леките случаи на разследване на помощник-следователите по съображения за оперативност, разтоварване на следствените органи, съблюдаване на по-кратки срокове за приключване на разследването и осигуряване на развитието на наказателното производство в рамките на т. нар. “разумен срок” според чл. 5 и чл. 6 на Европейската конвенция за защита на човешките права и основни свободи.

Този подход на законодателя в никакъв случай не може да бъде преценяван като противоконституционен, защото помощник-следователите действуват като органи на следователя и под неговия пряк контрол и ръководство.

Що се касае до разследването и разглеждането на делата, подсъдни на военните съдилища, то се извършва по особени правила, някои от които се отнасят и до органите на разследване. То се провежда от военни следователи, а дознанието - от офицери с подходяща подготовка. Това е подход, аналогичен с този за органите на дознанието в гражданското производство и съображенията за необходимостта от него са валидни и в този случай.

Законодателят е създал правомощия на ръководство и контрол по отношение на дознанието и от страна на съответния началник. Това е свързано с особеностите на взаимоотношенията, работата и задълженията в армията. Може би следва да се търси решение в НПК в посока на засилване ръководството и

контрола, упражнявани от военния следовател върху работата на органите на дознанието. Така уредбата на НПК ще бъде приведена в пълно съответствие с изискванията на Конституцията. Необходимите промени в тази насока се съдържат във вече изготвения Законопроект за изменение и допълнение на НПК.

01. 03. 1999г.
гр. София

Капка Костова
Председател на
Съюза на съдиите в България

